

Gyűjtők dicsérete, avagy Gerlicepuszta öröksége

Néhai nagyanyám, Kövesdi Istvánné született Lassán Anna maga volt a megtestesült gyűjtőgető ember. Ha végigment az udvaron, és talált egy darab madzagot, nem volt rest lehajolni érte, és a köténye zsebébe sülyeszteni. Még jó lehet valamire, mondogatta ilyenkor. A spárgadarabra, azon túl, hogy sok egyéb kacattal együtt csak a helyet fogta és porosodott valahol, természetesen a legritkább esetben volt szükség. (Hozzáteszem: hely volt elég, házban, padláson, fészkerben, udvaron, kertben. Családi asztalnál. Mindezt azóta tudom igazán becsülni, amióta panellakó lettem, megtapasztalva a városi galambdúc-lét kalodáját, amit Pilinszky János egy szóval így fogalmazott meg: lakhatatlan.)

Ha szülőfalum mai arculatára gondolok, nagyanyám mániáján túl gyakran jut eszembe a gyűjtögetés és annak fontossága. Melléte köztudottan egyike volt a gömöri fazekasfalvaknak. Az egykori várjobbágyok utódai a földművelés, állattartás, szénégetés, majd az egyre terjeszkedő iparban való kenyérkereset mellett századokon keresztül készítették a fazekat. (Lásd: Magyar szólások és közmondások: „A mellétei fazék is eltörik.”) A múlt idő sajnós helyénvaló; évtizedek óta nem surrognak a korongok, nem mívjelnek és égetnek a fazekasok szebbnél-szebb edényeket, nem száradnak a tejesrátók az ágasfán, a szántó-vető ember nem iszik csöcsös korsóból, amelynek, ha megemelintette, golyócska csörgött a fenekén. A fazekasok kihaltak, a tejet zacskóba töltik, a gömöri szántóvető unokája pedig elfordult a földtől. Jobb esetben tanult emberré vált, rosszabb esetben munkanélküli lett. Esetleg vándorbotot ragadott. Talán az enyhet és húst adó tölgyfát, a határfát is kivágták a határban... A konyhákat, kamrákat, spájkokat és padlásokat benépesítő fazekak, guzsalyok, szátyvák pedig világgá mentek.

Jobbik esetben gyűjtőkhöz kerültek.

Így múlik el a világ dicsősége, mondhatnám, anélkül, hogy folytatnám a sort, mi mindent sorvadt el és vált semmivé a szemünk láttára. Miközben a nagy globális kitérülködésben úgy hisszük, előre ment a világ a fejlődés által, észre sem vesszük, hogy azzal be is szűkült az életünk, mert hagytuk elkallódnunk egykori értékeinket, anélkül, hogy maradandóbbat kaptunk volna cserébe. A néplélek ősidők óta patyolatba, színekbe, formákba örökített maradandóságát felváltotta a rövid lejáratú, eldobható, uniformizált kacatok tömkelege.

Szemünk láttára, fülünk hallatára.

A fülünkről jusson eszünkbe Bartók Béla példája, akinek lelkét éppen a gömöri Gerlicepusztán simította meg a felismerés: mielőtt eltűnnének az idő forogtatásában, össze kell gyűjteni népdalainkat. S bár nem lehet mindenki Bartók Béla, szerencsére mindig akadnak követők. Ők azok a szorgalmas emberek, akik atavisztikus vonzalomnak tűnő, ám tudatos szeretettől ösztökélve hordják egybe a tárgyakat, könyveket, okiratokat, életünk és kultúránk lenyomatait. Talán csak azért, mert jólesik kézbe fogni a fát, az agyagot, a vasat. Talán csak azért, mert lélekemelőbb elnézni egy zöld mázzal bevont lyukastálat, mint a nagyáruház polcáról lekerült műanyag hibridet. Nem azért. A túlélésért munkálkodnak ezek az emberek, valamennyiünk jövőjéért.

Amit tesznek, felbecsülhetetlen, ezért tisztelet illeti őket. Sajnos, nem ringathatjuk magunkat abban a reményben, hogy egyszer ismét használni – sőt készíteni – fogjuk régi szép tárgyainkat, de legalább megmaradnak, hogy kézzel tapinthatóvá, szemmel láthatóvá váljon, honnan jöttünk. S tőlük egykor remélhetően méltó helyre kerülnek, mindenki számára hozzáférhetővé. Hogy a Quo vadis, Domine (Hová még, Uram) kérdésre ne az legyen a válasz: Rómába, hogy újra megfeszítsenek.

Kövesdi Károly